

نارکو تروریسم و تأثیر آن بر چند جانبه گرایی کشورهای آسیای مرکزی

زهرا شریف زاده*

دانشجوی دکتری روابط بین الملل، واحد شاهرود، دانشگاه آزاد اسلامی، شاهرود، ایران

دکتر امیر هوشنگ میر کوشش

استادیار علوم سیاسی، واحد شاهرود، دانشگاه آزاد اسلامی، شاهرود، ایران

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۱۱/۱۸ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۵/۲۱

چکیده

قاچاق مواد مخدر معضلات زیادی را برای جمهوری‌های آسیای مرکزی ایجاد کرده و خسارت‌های جانی و مالی چشمگیری را به وجود آورده است. سود و رونق زیاد این تجارت باعث شده تا گروه‌های تروریستی و افراطی مذهبی این منطقه به منظور تثبیت اقتدار و خرید تسلیحات مورد نیاز خود به این سمت سوق پیدا کنند. این پژوهش با هدف بررسی تأثیر قاچاق مواد مخدر و ترورهای سازمان یافته ناشی از این امر، به روش توصیفی-تحلیلی انجام شده و اطلاعات مورد نیاز را از مقالات -کتب کسب کرده است. در این چارچوب، سؤال اصلی پژوهش بدینگونه مطرح می‌شود که: نارکو تروریسم چه تأثیری بر چند جانبه گرایی کشورهای آسیای مرکزی می‌تواند داشته باشد؟ یافته‌های تحقیق که با استفاده از نظریه باری بوزان و ویور صورت گرفته بیان می‌دارد که استفاده کردن گروه‌های افراطی مذهبی- که در اغلب کشورهای آسیای مرکزی وجود دارند- باعث گسترش تهدید در ابعاد اقتصادی، سیاسی، امنیتی و اجتماعی شده‌اند. بنابراین جمهوری‌های آسیای مرکزی به منظور کنترل و مدیریت این مشکلات در صدد هستند که چند جانبه گرایی خود را در قالب سازمان‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای از جمله سازمان‌های همکاری آسیای مرکزی، کشورهای مشترک المنافع، سازمان پیمان امنیت جمعی و سازمان همکاری شانگهای، و نیز سازمان اگو به منظور از بین بردن تنش‌های موجود در بین آنها که در ادوار مختلف بوده است و همچنین ساقط کردن تهدیدهای نارکو تروریسم تقویت کنند.

کلید واژه: چندجانبه‌گرایی، کشورهای آسیای مرکزی، نارکو تروریسم.

---

*نویسنده مسئول: z_sh1348@yahoo.com

مقدمه

از سال ۱۹۹۰ تا ۲۰۰۰ تلاش‌های زیادی برای توصیف و تحلیل عملکرد سیاست خارجی کشورهای آسیای مرکزی به منظور چگونگی تأمین امنیت خود صورت گرفته است. کشورهای آسیای مرکزی به منظور تأمین امنیت خود و حل کردن معضلات ناشی از تهدیدات امنیتی، همکاری‌های خود را هم در بعد امنیتی و هم در بعد اقتصادی به منظور رسیدن به توسعه افزایش داده‌اند؛ چرا که تهدیدات زیادی باعث شده است که هم امنیت این منطقه با مشکل جدی مواجه شود و هم عقب ماندگی در امر توسعه را در پی داشته باشد؛ تهدیدهایی همچون قاچاق مواد مخدر و ترورهای سازمان یافته، افراطی‌گری مذهبی، چالش‌های اقتصادی، زیست محیطی و اجتماعی ناشی از دو عامل مذکور از این قبیل هستند (Burnashev, 2015: 1).

امروزه مبارزه با امر ترانزیت و تجارت مواد مخدر بخش مهمی از استراتژی‌های سیاست خارجی کشورهای آمریکای لاتین و آسیای مرکزی را شامل شده و این دولت‌ها تلاش می‌کنند که با همکاری در قالب سازمان‌های منطقه‌ای و جهانی در صدد جلوگیری از این امر برآیند؛ چرا که قاچاقچیان مواد مخدر به منظور تسهیل کار خود با استفاده از روش‌های خشونت آمیز، سیاست‌های داخلی کشورهای آسیای مرکزی را تحت تأثیر قرار می‌دهند. این موضوع باعث شده است که از اقدام مذکور تحت عنوان "نارکوتروریسم" یاد شود که برای اقدامات تروریستی از جمله ترور، آدم‌ربایی و مبارزه مسلحانه در برابر پلیس کشورهای متبوع که از سوی سوداگران مواد مخدر صورت می‌گیرد به کار گرفته می‌شود. این اصطلاح اولین بار از سوی رئیس‌جمهور سابق پرو در سال ۱۹۸۳ میلادی برای توصیف حملات تروریست گونه علیه پلیس مبارزه با مواد مخدر این کشورها به کار برده شد (Bjornehed, 2004: 305-306).

این پژوهش با هدف بررسی تأثیر نارکوتروریسم و ترورهای سازمان یافته ناشی از این امر به روش توصیفی-تحلیلی انجام شده و اطلاعات مورد نیاز را از مقالات-کتاب کسب کرده است. در این چارچوب سؤال اصلی پژوهش بدینگونه مطرح می‌شود که، نارکوتروریسم و یا قاچاق مواد مخدر چه تأثیری بر چند جانبه‌گرایی کشورهای آسیای مرکزی می‌تواند داشته باشد؟ یافته‌های تحقیق که با استفاده از نظریه باری بوزان و ویور صورت گرفته بیان می‌دارد که استفاده کردن گروه‌های افراطی مذهبی که در اغلب کشورهای آسیای مرکزی وجود دارد باعث شده است که امنیت این منطقه و جمهوری‌های آسیای مرکزی، با توجه به نزدیکی به مجموعه امنیتی خاورمیانه، با خطر جدی مواجه شود و نیز

معضلات اجتماعی ناشی از مصرف مواد مخدر و درگیری های مسلحانه با نیروهای نظامی این کشورها، باعث شده است که دولت مرکزی آن‌ها در صدد باشند که با همکاری یکدیگر و چندجانبه‌گرایی به منظور کنترل مسائل امنیتی در این منطقه و همچنین همکاری در قالب سازمان های منطقه‌ای مثل اکو و شانگهای از توسعه فعالیت و ترانزیت این امر جلوگیری کنند.

چارچوب نظری

نظریه مجموعه امنیت منطقه‌ای، نظریه‌ای روش‌شناسانه با سطح تحلیل منطقه‌ای برای تجزیه و تحلیل مسائل امنیت بین‌الملل است. این روش - نظریه به علت انتخاب سطح تحلیل به عنوان مبنای خود، نظریه محیط‌شناسی امنیتی نیز محسوب می‌شود. تقسیم جهان به مجموعه‌های امنیتی منطقه‌ای مشتمل و مرتبط با یکدیگر موجب می‌شود تا نظریه مجموعه امنیت منطقه‌ای، چهار سطح تحلیل متفاوت منطقه‌ای را به یکدیگر پیوند دهد و در هر سطح مشخص نماید که چه چیزی باید برای تحلیل مینا قرار گیرد. در تراز داخلی یعنی در درون دولت-کشورهای منطقه‌ای، آسیب‌پذیری آنها معیار اصلی است. تراز بعدی روابط دولت‌های منطقه با یکدیگر است. تراز سوم، تعامل یک مجموعه امنیتی با مجموعه‌های امنیتی همسایه است. و در نهایت تراز قدرت‌های جهانی و نقش آنها در مجموعه امنیتی منطقه‌ای مورد توجه است (عبداله‌خانی، ۱۳۸۹: ۲۷۹). اما بعد از ارائه مهم‌ترین متغیرهای مورد تحلیل در نظریه مجموعه امنیتی باید به ساختارهای بنیادین این مجموعه امنیتی نیز توجه کنیم. ساختار بنیادین یک مجموعه امنیتی شامل چهار متغیر است که آن را از همسایگان خود جدا می‌کند؛ ساختار آنارشیک؛ به این معنا که مجموعه امنیتی منطقه‌ای باید از دو یا چند واحد خودمختار تشکیل شده باشند، قطب که پوشش‌دهنده توزیع قدرت در میان واحدهاست، ساخت اجتماعی که شامل الگوی دوستی و دشمنی میان واحدهاست (سازمند و جوکار، ۱۳۹۵: ۱۵۵).

بر این اساس، یکی از برجسته‌ترین مکاتب که با ارائه تعریف چند بعدی از امنیت، جایگاه مهمی در مطالعات امنیتی به دست آورد، مکتب کپنهاک^۱ است. این مکتب بر مطالعات امنیتی استوار است و یکی از مهم‌ترین چارچوب‌هایی که از جانب مکتب کپنهاک برای بررسی دقیق‌تر مطالعات امنیتی در سطح

^۱ Copenhagen School

منطقه‌ای مطرح شده است، «نظریه مجموعه امنیتی منطقه‌ای» است که توسط باری بوزان^۱ در کتاب «مردم، دولت‌ها و هراس» ارائه شد (طاهری و سیفی، ۱۳۹۳: ۱۳۴^۲).

باری بوزان در کتاب مذکور اشاره می‌کند که امنیت اجتماعی و اقتصادی مستقل از امنیت دولت نمی‌باشد (Buzan & Waever, 1997: 43-46). در جهان امروز باید بر حسب یک مفهوم امنیتی سیستمیک عام به امنیت نگاه کرد که افراد، دولت‌ها و نظام همگی نقش ایفا می‌کنند و به همین خاطر عوامل اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی نیز به اندازه عوامل سیاسی و نظامی اهمیت دارند (شیهان، ۱۳۸۸: ۶۷).

بوزان و ویور مجموعه‌های امنیتی را الگوهای پایدار دوستی و دشمنی تعریف می‌کنند. متغیرهای تاریخی مانند دشمنی‌های پایدار یا قرارگرفتن در یک حوزه تمدنی دارای فرهنگ مشترک، ویژگی خاص یک مجموعه امنیتی منطقه‌ای را تحت تأثیر قرار می‌دهد. شکل‌گیری مجموعه‌های امنیتی منطقه‌ای ناشی از تعامل میان ساختار آنارشیک و پیامدهای آن بر توازن قوا و نیز ناشی از فشار نزدیکی جغرافیایی است (بوزان و ویور، ۱۳۸۸: ۵۵-۵۶).

تز اصلی بوزان و ویور بر این فرض استوار است که پایان جنگ سرد آغاز ناامنی‌های بسیار گسترده‌ای شده که ریشه در محدودیت‌های مکاتب رئالیستی و ابعاد امنیت دارد. بدین ترتیب که مکتب واقع‌گرا با تلقی دولت به عنوان یگانه موضوع امنیت و نیز مکتب جهان‌گرا با تلقی نظام بین‌المللی به عنوان یگانه عامل امنیت، از کانون تکوین حرکت‌های اصلی منطقه غفلت کرده‌اند. بنابراین لازم است برای ارائه فهم مناسب از سرشت امنیت به ساختار منطقه و ویژگی‌های کشورهای که در منطقه‌ای خاص قرار دارند و از معضلات امنیتی مشابهی برخوردارند، توجه کرد. از نظر بوزان و ویور آینده سیستم بین‌المللی تابعی از شیوه قدرت در سطوح منطقه‌ای است و این مناطق هستند که منظومه قدرت را تشکیل می‌دهند. برداشت آنها از منظومه قدرت، نوعی توجه محوری به نقش مناطق و اهمیت ژئوپلیتیک آنها در منظومه قدرت جهانی است.

یکی از نتایج قابل توجه پایان جنگ سرد، ظهور مناطق و مجموعه‌های امنیتی جدید در جمهوری‌های استقلال‌یافته از اتحاد جماهیر شوروی بود. از جمله مهم‌ترین این جمهوری‌ها می‌توانیم به

^۱ Barry Buzan

کشورهای آسیای مرکزی اشاره کنیم. این منطقه از اهمیت ژئوپلیتیکی فراوانی هم برای کشورهای منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای برخوردار است و هم اینکه دارای مشکلات امنیتی ناشی از موقعیت جغرافیایی می‌باشد. از جمله مهم ترین مشکلاتی که در این مجموعه امنیتی وجود دارد، حضور نیروهای قاچاقچی مواد مخدر و نیز گروه‌های تروریستی می باشد که در این منطقه درآمد زیادی را که از طریق موقعیت ژئوپلیتیکی این جمهوری‌ها که به صورت ترانزیت مواد مخدر و ترورهای سازمان یافته نمود پیدا می کند امنیت این جمهوری‌ها را با مشکلات قابل توجهی مواجه کرده است. بنابراین کشورهای آسیای مرکزی با یک تهدید مشترک بنام نارکو تروریست مواجه هستند؛ زیرا این گروه‌ها منابع مالی چشمگیری را برای تقویت نیروهای خود در اختیار دارند و از این منابع مالی به منظور رسیدن به اهداف خود و تسریع روند ترانزیت مواد مخدر در این کشورها استفاده می کنند. به همین منظور کشورهای این منطقه به منظور کنترل و مدیریت این مشکلات امنیتی، هر کدام راهبردی را برای سیاست خارجی خود اتخاذ کرده اند. به عبارت دیگر، نحوه تعامل و یا تقابل هر یک از این بازیگران، تأثیر قابل توجهی بر نوع مناسبات آسیای مرکزی طی دو دهه اخیر داشته است. که این مسئله باعث شده است که هر کدام از این جمهوری‌های آسیای مرکزی به طرفی سوق پیدا کنند و کشورهای مذکور نیز از آن‌ها به عنوان یک ابزار به منظور رسیدن به منافع خود در این منطقه استفاده کنند لذا باعث به وجود آوردن شرایط نامساعدی در این مجموعه امنیتی و یا منطقه آسیای مرکزی شده‌اند (3: Rahmani, 2018).

نظریه مجموعه امنیتی با توجه به رهیافتی نوین در مطالعات امنیتی، امنیت فراگیر و چندبعدی را معرفی می‌نماید. باری بوزان با تلاشی مضاعف، امنیت را به پنج بخش نظامی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی گسترش داده است (Buzan & Waver, 1997: 241). باری بوزان معتقد است که امنیت را باید برابر با رهایی از تهدید تعریف نمود و از نظر وی امنیت در نبود مسئله‌ای به نام تهدید درک می‌شود. وی می گوید: «امنیت را باید چندبعدی نگریست که ابعادی مانند مهاجرت، سازمان‌های جنایی فراملی و فروملی، محیط زیست و رفاه اقتصادی را شامل می شود». از نظر بوزان، دولت دیگر تنها مرجع امنیت محسوب نمی‌شود، افراد، گروه‌های فراملی، سازمان‌های غیردولتی فراملی و فروملی رسانه‌ها و تروریسم همگی در وجوه امنیت مرجع هستند (Buzan, 2000: 13-22).

در این نوشتار، از نظریه مجموعه امنیتی استفاده شده است زیرا در منطقه آسیای مرکزی نیروهای تروریستی و قاچاقچیان مواد مخدر باعث شده‌اند که تنش‌های موجود در بین دولت‌های نوظهور این

منطقه که عبارتند از: اختلاف مرزی، بحران منابع آب و تنش‌های ایجاد شده ناشی از این مسئله، اختلافات قومی، دیگر تنها به عنوان عوامل ایجاد مشکلات امنیتی شناخته نشوند زیرا نیروهای افراطی مذهبی و تروریست‌های موجود در مجموعه امنیتی آسیای مرکزی به وسیله قاچاق مواد مخدر، نیروهای خود را تجهیز کرده و باعث شده‌اند که امنیت این کشورهای تازه استقلال یافته را با مشکلات زیادی مواجه کنند (Kluczewska & Juraev, 2019: 1-5). در ادامه پژوهش به مهم‌ترین مشکلات ایجاد شده توسط قاچاقچیان مواد مخدر و تروریست‌ها در آسیای مرکزی بر اساس نظریه باری بوزان و ویور می‌پردازیم:

الف) تهدیدهای قاچاقچیان مواد مخدر و تروریست‌های افراطی بر اساس نظریه مجموعه امنیتی باری بوزان و ویور

۱. نارکو تروریسم و تهدیدهای امنیتی

در منطقه آسیای مرکزی به دلیل موقعیت ژئوپلیتیک، قاچاقچیان مواد مخدر از این طریق به درآمد قابل توجهی دست پیدا کرده و از طریق منابع مالی مذکور به فعالیت‌های ضد امنیتی خود در این منطقه می‌پردازند. کشورهای آسیای مرکزی به دلیل ضعف مدیریتی و نیز اقتدارگرایی موجود در سیستم سیاسی آنها در معرض این خطر قرار گرفته‌اند که در این بین تاجیکستان بیش از هر کشور دیگر در معرض خطر مذکور می‌باشد؛ چرا که نیروهای قاچاقچی به وسیله نفوذ در سیستم نظامی و سیاسی این کشور و سایر جمهوری‌های این منطقه روند ترانزیت مواد مخدر را تسریع کرده و ترورهای سازمان یافته خود را توسعه می‌دهند. و نیروی‌های سیاسی و نظامی مخالف با قاچاق مواد مخدر و ترانزیت آن به سایر نقاط دنیا را حذف می‌کنند (Rahmani, 2018, 1-3).

دولت تاجیکستان از طریق همکاری کردن با سایر کشورهای آسیای مرکزی و یا به عبارت دیگر ایجاد چند جانبه‌گرایی به منظور ساقط کردن این مشکل امنیتی در صدد برآمد که میزان استفاده و ترانزیت مواد مخدر را که باعث گسترش فعالیت نیروهای تروریستی نیز می‌شود، به حداقل ممکن برساند. اما این استراتژی خوشایند این نیروها نبود و باعث شد که آنها نیز در مقابل این برنامه‌های دولت واکنش نشان دهند لذا از جمله مهم‌ترین واکنش‌هایی که این نیروها در آسیای مرکزی به خاطر قوانین سخت این کشورها از خود نشان دادند می‌توان به حمله گروه مذکور به نیروهای نظامی این کشورها در نواحی مرزی به ویژه نیروهای تاجیکستان در سپتامبر ۲۰۱۰ اشاره کرد. این عملیات نظامی

قاچاقچیان مواد مخدر توسط گروهی تحت عنوان "ملوعبدالو"^۱ انجام شد. دیگر گروهی که از طریق قاچاق مواد مخدر فعالیت خود را توسعه داده است گروه "جندالخلیفه"^۲ می باشد که آنان نیز به قوانین سخت کشورهای آسیای مرکزی به منظور جلوگیری از فعالیت آن‌ها واکنش نشان دادند از جمله مهم ترین عملیات های نظامی این گروه، درگیری در مرز ازبکستان با نیروهای نظامی و مرزبانی آن‌ها در ژوئن ۲۰۱۷ می باشد که باعث کشته شدن تعدادی از نظامیان این کشور شد (Omelicheva, 2018, 2-).

البته در طول پانزده سالی که نیروهای ناتومتعهد به مبارزه با تولیدات مواد مخدر و ترانزیت آن شدند، میزان تولید و همچنین ترانزیت آن از طریق کشورهای آسیای مرکزی به نحو چشمگیری توسعه پیدا کرده است. و نیروی‌هایی نظیر طالبان، جنبش اسلامی ازبکستان، داعش و سایر نیروهای تروریستی برای تأمین منابع مالی مورد نیاز به ترانزیت مواد مخدر از طریق آسیای مرکزی روی آورده‌اند؛ به گونه‌ای که بیش از ۶۰٪ از مواد مخدر تولید شده در افغانستان از طریق این منطقه به اروپا و روسیه انتقال داده می‌شود. هر کدام از نیروهای تروریستی مذکور با دولت مرکزی خود به گونه‌ای درگیری می‌باشند؛ به عنوان نمونه طالبان هر ساله با دولت مرکزی افغانستان درگیری نظامی پیچیده‌ای را در دستور کار خود قرار می‌دهند و با توجه به میزان قدرتی که این گروه در افغانستان از طریق تولید و ترانزیت مواد مخدر کسب کرده است در صدد احیای یک دولت مورد تأیید خود می باشد (Peyrous, 2018: 2-6).

دیگر گروهی که از طریق مذکور منابع مالی مورد نیاز گروه خود را تأمین می‌کند، "حزب‌التحریر" می‌باشد. این گروه اسلام‌گرای افراطی با استفاده کردن از ترانزیت مواد مخدر هزینه های مورد نیاز خود را تأمین می‌کند و مهم‌ترین هدف خود را احیای اخلاف اسلامی در آسیای مرکزی اعلام کرده است. با توجه به گسترش فعالیت آن‌ها هم در زمینه تروریستی و همکاری با داعش و هم در زمینه نیروهای نظامی دولت های آسیای مرکزی از جمله قزاقستان و تاجیکستان در صدد برآمدند که این گروه مذکور را ساقط کنند و درگیری نظامی بین آن‌ها باعث شد که افراد زیادی از طرفین کشته شوند. این گروه که هدف آن سرنگونی رژیم های سکولار در آسیای مرکزی می‌باشد، بزرگترین و گسترده ترین حزبی است

¹ . Neda bdallo

² . Jandal Khalifa

که توانست جایگاه خود را از طریق تقویت منابع مالی خود که عمدتاً از قاچاق مواد مخدر و ترانزیت آن کسب کرده‌اند، حفظ کند (Botobekov, 2016: 7).

امروزه داعش با توجه به شکست‌های پی در پی در سوریه و عراق، تلاش می‌کند که از طریق هم-پیمانان خود مانند حزب‌التحریر و جنبش اسلامی ازبکستان به داخل کشورهای آسیای مرکزی نفوذ کند و دامنه فعالیت‌های خود را توسعه دهد. قاچاق مواد مخدر نیز از جمله اقداماتی می‌باشد که این گروه به منظور تأمین منابع مالی خود در این منطقه انجام می‌دهند اما در کنار این فعالیت ترانزیتی، اقدامات ضد امنیتی خود را نیز در داخل این کشورها توسعه داده‌اند. از جمله فعالیت‌های تروریستی آنها، استفاده کردن از خودروی انتحاری می‌باشد که باعث کشته شدن تعداد زیادی از مردم این منطقه، به ویژه در کشور تاجیکستان، شد و در واکنش به این ترور بیان کرد که " این نشانه‌ای از ائتلاف گروه‌های اسلامی در آسیای مرکزی با دولت اسلامی عراق و شام می‌باشد" که بیشتر این نیروهای مذکور از قاچاق مواد مخدر به منظور تأمین هزینه‌های تروریستی و تسلیحاتی خود بهره می‌گیرند (Andrew E & Rukmini, 2018: 2-6).

۲.۲. نارکو تروریسم و تهدیدهای سیاسی

در کشورهای آسیای مرکزی به دلیل اقتصاد ضعیف و کلاسیک، دولتمردان این کشورها به منظور رسیدن به قدرت، برخی مواقع حتی با قاچاقچیان مواد مخدر همکاری می‌کنند. تا بتوانند هزینه مبارزات سیاسی و انتخاباتی خود را تأمین کنند لذا قاچاقچیان مواد مخدر نیز به منظور تحت تأثیر قرار دادن سیاست‌های داخلی کشورهای آسیای مرکزی از این طریق در بدنه دولت‌های این کشورها نفوذ کرده و در صدد رسیدن به منافع گروهی خود می‌باشند. البته ذکر این نکته لازم به نظر می‌رسد که کشورهای این منطقه به دلیل اقتصاد راکد خود تلاش می‌کنند از طریق قاچاق مواد مخدر و استفاده کردن از این گروه‌های قاچاقچی، اقتصاد خود را از حالت مذکور خارج کنند؛ از جمله مهم‌ترین این دولت‌ها، پاکستان و افغانستان است. این سیاست کشورهای مذکور که تحت تأثیر قاچاقچیان مواد مخدر اتخاذ شده باعث می‌شود که سایر کشورهای آسیای مرکزی با آنها رابطه و همکاری مثبتی نداشته باشند و لذا طبیعی به نظر می‌رسد که این مجموعه امنیتی ایجاد شده در آسیای مرکزی با مشکلات سیاسی قابل توجهی مواجه شود. یک مثال بارز در این مورد این است که در سال ۱۳۸۹ جمهوری اسلامی ایران در یک عملیات نظامی در نواحی مرزی خود باند بزرگ قاچاقچیان مواد مخدر را دستگیر کرد لذا کشور

افغانستان این اقدام را نقض حقوق بشر اعلام کرد و تظاهرات خیابانی گسترده‌ای را علیه این اقدام تهران آغاز کرده که منجر به آتش زدن پرچم جمهوری اسلامی ایران شده و موانعی در همکاری جدی کشورهای آسیای مرکزی و همسایگان ایجاد کرده است (شاهسوند و رجبی، ۱۳۹۰).

از جمله خطراتی که در بعد سیاسی، نارکو تروریسم در آسیای مرکزی ایجاد کرده است، از بین بردن مشروعیت سیاسی حاکمیت دولت های این منطقه می باشد که این اقدام باعث شده سایر کشورهایی که در صدد همکاری با جمهوری های آسیای میانه، بویژه در حوزه انرژی و همکاری سیاسی بودند، محتاط تر عمل کنند (Miriniva, 2019: 2-5).

گروه های تروریستی در این منطقه با توجه به منابع مالی به دست آمده تلاش می کنند که دولت های را که مورد تأیید آنها نمی باشند، ساقط کرده و یک خلافت اسلامی را در آسیای مرکزی ایجاد کنند. برای نمونه جنبش اسلامی ازبکستان تلاش کردند که حکومت کریموف^۱ را ساقط کنند ولی با توجه به عدم موفقیت و خلع سلاح کردن آنها به جمعیت القائده و طالبان در پاکستان پیوستند (Kaura, 2018: 2-4).

در بین کشورهای آسیای مرکزی، افغانستان که بزرگترین تولید کننده مواد مخدر از جمله تریاک است، بیش از هر کشور دیگری در معرض خطر سیاسی نارکو تروریسم می باشد. در این کشور طالبان با استفاده کردن از درآمد ناشی از قاچاق مواد مخدر در ادوار مختلف با دولت مرکزی افغانستان درگیری نظامی داشته و امروزه نیز با نفوذ داعش در این کشور و درگیری های طالبان با این گروه تروریستی، حاکمیت این کشور بیش از هر زمان دیگری با خطرات جدی و قابل توجهی مواجه شده است. نیروهای طالبان با استفاده کردن از مسیرهایی که در مرزهای کشورهای آسیای مرکزی وجود دارد، بیش از ۶۰٪ از منابع مالی خود را از این طریق تأمین می کنند (Woody, 2017: 2).

سایر گروه های تروریستی در آسیای مرکزی نیز با استفاده کردن از عملیات های نظامی در تلاش هستند که دولت های متبوع خود را به سمت اهداف حزبی و گروهی خود سوق دهند. این مسئله مورد توجه دولتمردان کشورهای منطقه مذکور نیز می باشد؛ چرا که دامنه فعالیت های گروه های تروریستی در آسیای مرکزی بیش از هر زمان دیگر توسعه یافته است. به طوری که صفی الله امیری، معاون رئیس

^۱ . Karimov

شورای ولایت کندز^۱ در مرز تاجیکستان، اعلام کرد که نیروهای تروریستی، پست‌های بازرسی موجود در بین دو کشور را از بین برده و با نظامیان این کشورها درگیری شدیدی داشته‌اند. امروزه طالبان با همکاری کردن با کشورهای هم‌چون روسیه تلاش دارد که بر قدرت سیاسی خود بیفزاید و علت آن را ساقط کردن نیروهای داعشی موجود در آسیای میانه به ویژه در افغانستان می‌داند و به نظر می‌رسد که درگیری‌های توسعه یافته‌ی امروزی نشأت گرفته از سیاست خود کشورهای منطقه می‌باشد (Khan Saif, 2019: 1-3).

۳. ناکوتروریسم و تهدیدهای اقتصادی

کشورهای آسیای مرکزی بعد از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی به دنبال ایجاد یک تحول اقتصادی به منظور توسعه ملی می‌باشند. این جمهوری‌ها به دلیل داشتن منابع انرژی نفت و گاز همواره مورد توجه کشورهای خارجی به منظور همکاری در این زمینه و سرمایه‌گذاری قرار دارند. به عنوان نمونه کشور چین با ایجاد جاده ابریشم تلاش دارد که این کشورها را به هم متصل کرده و با این جمهوری‌ها همکاری خود را توسعه دهد. اتحادیه اروپا نیز در زمینه انرژی نیاز مبرمی به این جمهوری‌ها دارد تا انحصار انتقال انرژی را که در ادوار مختلف در دست مسکو بوده است، بگیرد و از طریق خط انتقال انرژی نابوکو^۲ به انرژی این کشورها دست یابد. اما برخی از مسائل باعث شده‌اند که میزان همکاری با این کشورها در آسیای مرکزی در زمینه انرژی با مشکلات جدی مواجه شود. از جمله مهم‌ترین این مشکلات وجود نیروهای قاچاقچی مواد مخدر و ترورهای سازمان یافته ناشی از فعالیت گروه‌های مذکور می‌باشد (Kalinovsky, 2018: 1).

وجود این نیروها باعث می‌شود امنیت این منطقه که لازمه سرمایه‌گذاری خارجی به منظور توسعه اقتصادی است، خدشه دار شود؛ چرا که جنگ تجاری یکی از مخرب‌ترین جنگ‌های امروزی به شمار می‌رود که کشورهای بزرگ اقتصادی به منظور رسیدن به منافع خود درگیر آن می‌باشند. چین و آمریکا به عنوان دو قدرت جهانی و اقتصادی از جمله مهم‌ترین سرمایه‌گذارهایی هستند که موقعیت ژئوپلیتیک و بازارهای دست نخورده آسیای مرکزی را درک کرده‌اند. شرکت‌های دولتی و خصوصی پکن سرمایه‌گذاری‌های خود را به سمت این منطقه سوق داده‌اند و با سرمایه‌گذاری یک تریلیون دلاری تلاش

¹ . Kunduz Province

² . Nabucco Energy Transmission Line

می‌کنند میزان همکاری و نفوذ اقتصادی خود را در این کشورها افزایش دهند. از جمله مهم‌ترین موضوعاتی که مورد توجه سرمایه‌گذاران خارجی در آسیای مرکزی قرار گرفته است، بحث توسعه زیرساخت‌ها تجاری در این منطقه و توسعه خطوط انتقال سوخت‌های فسیلی به بازارهای جهانی و همچنین سدهای آبی و کشاورزی می‌باشد (Cohen, 2018: 1-3).

اما با وجود این توسعه پایدار و همه‌جانبه در این منطقه نیازمند ریشه‌کن کردن مشکلات و مسائل ضد امنیتی در این منطقه می‌باشد زیرا قاچاقچیان مواد مخدر و تروریسم در آسیای مرکزی با توجه به تأثیر پذیری از مجموعه امنیتی خاورمیانه و نیروهای تروریستی همچون داعش و القاعده، میزان تحرکات خود را افزایش داده‌اند. البته باید در این مورد بیان داشت که اقتصاد ضعیف و استبداد و اقتدارگرایی و همچنین عدم اصلاح ساختارهای سیاسی و اقتصادی باعث شده‌اند که این گروه‌ها بتوانند افراد زیادی را به خود جذب کنند. این مسئله مورد توجه سازمان ملل نیز قرار گرفته است. لذا کشورهای قدرتمند در این سازمان، همچنین دبیرکل بیان کرده‌اند که "در آسیای مرکزی به ویژه در افغانستان باید همکاری‌های همه‌جانبه در این منطقه افزایش یابد تا قاچاق مواد مخدر و ترورهای سازمان یافته آن به طور کامل ساقط شوند" زیرا مهم‌ترین کشوری که به تولید قاچاق مواد مخدر اقدام می‌کند افغانستان می‌باشد. و بیشتر نیروهای تروریستی مواد مخدر تولید شده از افغانستان و پاکستان را از طریق مرزهای کشورهای آسیای مرکزی به اروپا و روسیه انتقال می‌دهند (Briefing, 2018: 2-7).

چین بعد از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی در تلاش است تا نخستین استراتژی‌های خود را به منظور ایجاد یک منطقه آزاد تجاری که تمام اوراسیا را در بر می‌گیرد، عملی کند. این درحالی است که روسیه در صدد است که با استفاده از اتحادیه اقتصادی اوراسیا یک اتحاد گمرکی در منطقه ایجاد کند که عملاً چین را محدود می‌کند. چین به شدت به نفت و گاز طبیعی از آسیای مرکزی نیاز دارد تا وابستگی خود را به واردات انرژی که از طریق تنگه مالاکا^۱ تحت کنترل ایالات متحده جریان دارد، کاهش دهد. این درحالی می‌باشد که قزاقستان بیشترین صادرات گازی خود را با روسیه دارد. این مسائل به نقل از پشیموف^۲ "آسیب‌پذیری کشورهای آسیای مرکزی به شوک‌های خارجی" را نشان می‌دهد یا به عبارت دیگر هر گونه مشکل که باعث عدم همکاری کشورهای مذکور با این منطقه شود، به

^۱ . Strait of Malacca

^۲ . Peshimov

شدت اقتصاد کشورهای آسیای میانه را تحت تأثیر قرار می‌دهد. چین در صدد است که با ایجاد و تقویت زیر ساخت‌های این کشورها خطوط انتقال انرژی را به منظور تأمین انرژی مور نیاز خود افزایش دهد و این مسئله باعث پیشبرد اقتصاد این کشورها خواهد شد. اما باید به این نکته نیز اشاره کرد که با وجود متصل بودن مجموعه امنیتی این منطقه با خاورمیانه و نفوذ و توسعه تروریست‌هایی که برای بقای خود به قاچاق مواد مخدر روی آورده‌اند و همچنین قاچاقچیان خود این کشورها امنیت لازم را برای سرمایه‌گذاری‌های مذکور خدشه‌دار کرده‌اند. به همین منظور روسیه برای رفع این مشکل در تلاش است که کشورهای آسیای میانه را از طریق سازمان‌های منطقه‌ای مانند شانگهای در برابر قاچاق مواد مخدر و ترورهای سازمان یافته آن تقویت کند تا هم چین و هم روسیه به رغم رقابت دیرینه خود در جهت نفوذ اقتصادی و سیاسی امنیت انرژی خود را تأمین کنند (Lang, 2018: 1-7).

ارتباطات جدید با دنیا باعث تفسیرهای افراطی نسبت به دین در خارج از کشور، مانند سلفی از خاورمیانه و قفقاز شمالی شده است. علاوه بر این، افرادی که تحت تأثیر این تفاسیر قرار می‌گیرند اغلب به عنوان یک نیروی بسیج اجتماعی محسوب می‌شوند که به منظور ارائه تعاریفی از ایدئولوژی خود و جذب افراد به منظور تقویت گروه خود برای دولت‌های متبوع خود خطر ساز شده‌اند؛ به طوری که میزان تنش‌هایی که قبلاً در ادوار مختلف در حد محلی بود، به یک بحران جدی در منطقه تبدیل شوند این مسئله باعث شده است که کشورهای منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای نسبت به گذشته، سیاست‌ خارجی خود را به منظور سرمایه‌گذاری به گونه‌ای دیگر تنظیم کنند و در مناطقی که مشکلات امنیتی کمتری دارد، سرمایه خود را سوق دهند (Furstenberg, 2019: 2-6).

چین با توجه به فعالیت گروه‌های تروریستی و قاچاقچیان مواد مخدر، در حال حاضر از میزان سرمایه‌گذاری‌های خود کاسته است؛ چرا که در این منطقه با توجه به بحران‌هایی نظیر فقر، بی‌هویتی، فساد اداری، و تبلیغ وهابیت توسط کشورهای عربی و عربستان در این منطقه، افراد زیادی به سمت قاچاق مواد مخدر و عضویت در گروه‌های تروریستی سوق پیدا کرده‌اند و درگیری‌های نظامی را با نیروهای دولتی کشور خود افزایش داده‌اند. داعش از جمله مدرن‌ترین نیرویی است که در آسیای مرکزی هم قاچاق مواد مخدر می‌کند و هم اینکه به منظور رسیدن به اهداف خود ترورهای سازمان‌یافته‌ای را انجام می‌دهد. این موضوع هم برای کشورهای سرمایه‌گذار مانند چین خطر جدی محسوب می‌شود؛ چرا که ابوبکر البغدادی سرکرده نیروهای تروریستی داعش در مورد پکن بیان کرد که: "چین حقوق مسلمانان را به زور تصرف کرده است و ظلم و ستم زیادی را به آن‌ها روا داشته است". این

بیانات در مقابل میزان روابط داعش با نیروهای تروریستی و تکفیری در آسیای مرکزی برای منافع چین به ویژه در حوزه اقتصادی و انرژی خطر آفرین شده است. لذا طبیعی به نظر می‌رسد که کشورهای سرمایه‌گذار قبل از سرمایه‌گذاری کردن در صدد تأمین امنیت این منطقه و منافع خود باشند(اسلامی و ایاز، ۱۳۹۶: ۲۳۶-۲۲۹).

دبدار مقامات کشورهای آسیای مرکزی؛ از جمله نظربایف^۱ از کشورهای اروپایی به این موضوع پرداخته شد که همکاری این منطقه با کمک کشورهای خارجی زمینه تجارت و سرمایه‌گذاری‌های مفید را در آسیای مرکزی فراهم کند. این کمک‌ها در بعد امنیتی و زیرساختی می‌باشند؛ چرا که بعد از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی و استقلال جمهوری‌های آسیای مرکزی، زیرساخت‌های لازم به منظور تجارت و انتقال انرژی به دلایل امنیتی از جمله درگیری این کشورها با نیروهای تروریستی و قاچاقچیان مواد مخدر فراهم نشده است و برای رسیدن به این مهم به سرمایه‌گذاری‌های خارجی نیازمند هستند که این سرمایه مورد نیاز به دلایل امنیتی مورد تأیید کشورهای غربی و چین قرار نگرفت. البته در کنار راه‌های حمل‌ونقل، مشکلاتی از قبیل تنش‌های سیاسی، رژیم اقتصادی متفاوت، درگیری طولانی در برخی از این کشورها همچون افغانستان، قاچاقچیان مواد مخدر و همچنین تهدیدهایی که افراد مسلح در مسیرهای گوناگون حمل‌ونقل ایجاد می‌کنند، باعث بروز مشکلات اقتصادی و تسریع روند تورم در این کشورها شده است. و در کنار مشکلات مذکور، مسیرهای انتقال انرژی که مورد توجه کشورهای اروپایی و چین قرار دارد، توسط این نارکو تروریست‌ها در برخی مواقع ناامن شده و این ناامنی هرچند موقت، زمینه‌های همکاری با این منطقه را سلب نموده است (Batsaikhan, 2017 & Dabrowski).

۴. نارکو تروریسم و تهدیدهای اجتماعی

تجارت و ترانزیت مواد مخدر باعث ایجاد مشکلات اجتماعی در کشورهای آسیای مرکزی نیز شده است؛ چرا که بیش از ۸۰٪ مواد مخدر مصرفی در اروپای غربی و روسیه و همچنین چین از طریق منطقه آسیای مرکزی به این مناطق منتقل شده است. این موضوع باعث می‌شود افرادی که در این مسیرهای انتقال قرار گرفته‌اند یا خود به ترانزیت مواد مخدر بپردازند و یا به مصرف آن روی بیاورند و این به نوبه خود باعث ایجاد یک بحران اجتماعی شده است. نیروهای مرزبانی در مسیرهای ترانزیت مواد مخدر در

^۱ . Nazarbayev

کشورهای آسیای مرکزی یا در درگیری با این نیروها کشته شده‌اند و یا اینکه شرایطی را برای آن‌ها ایجاد می‌کنند که به گرفتن رشوه اقدام نمایند. امروزه نیز میزان تولید مواد مخدر در این منطقه به ویژه هروئین به نحو چشم‌گیری افزایش پیدا کرده است. از جمله مشکلات دیگری که بحث رو به رشد مواد مخدر برای دولت‌های این منطقه ایجاد کرده است تأثیر آن بر افزایش بودجه دولت‌های مذکور می‌باشد، افزایش میزان جرم و کاهش امنیت عمومی، افزایش سطح خشونت خانگی، سوء استفاده از کودکان و هزینه‌های مراقبت‌های بهداشتی توسعه چندین بیماری مرگبار از جمله ایدز در بین جوانان دیگر، مشکلات ایجاد شده در بعد اجتماعی به شمار می‌روند. تعداد روزافزونی از افراد مردان، زنان و کودکان مایل به حمل مواد مخدر برای خود و یا برای شبکه‌های سازمان یافته، به منظور رفع نیازهای اساسی خود شده‌اند. این مسئله محدود به خانواده‌های عادی نمی‌شود چرا که میزان تورم و فقر در این منطقه باعث شده است که کارمندان و نیروهای امنیتی نیز وارد این تجارت نامشروع شوند و یا با نیروهای آن‌ها در مناطق مرزی و در ادارات مختلف همکاری کنند و در نهادهای قضایی از آن‌ها حمایت نمایند (Peyrouse, 2017: 2-9).

ب) راهبرد کشورهای آسیای مرکزی در قبال نارکو تروریسم

قاچاق مواد مخدر یکی از مسائلی است که می‌تواند از یک سو این فعالیت‌ها را به عنوان فعالیت اقتصادی از دسترس دولت و نظام مالیاتی و مقرراتی آن خارج سازد و موجبات گسترش بیش از پیش فساد را در این منطقه - به ویژه در بین قشر جوان - فراهم آورد و از سوی دیگر فرصت تأمین مالی گروه‌های شورشی را فراهم آورد. این امر می‌تواند موازنه سیاسی کشورها را بر هم زده و منجر به نزاع مجدد برای کسب و افزایش قدرت گردد. به همین منظور کشورهای آسیای مرکزی جدا از هرگونه اختلاف نظر و تنش‌های سنتی موجود در بین آن‌ها، در بعد مبارزه با قاچاق مواد مخدر اتفاق نظر داشته و همواره در صدد جلوگیری و ریشه کن کردن این معضل اجتماعی می‌باشند. در این قسمت از نوشتار به مهم‌ترین راهبردی که کشورهای آسیای مرکزی به منظور جلوگیری از قاچاق مواد مخدر و ترورهای برنامه‌ریزی شده به منظور رسیدن به منافع گروهی خود و یا به عبارت دیگر جلوگیری از تحرکات نارکو تروریسم می‌باشد، اشاره می‌گردد. مهم‌ترین راهبرد جمهوری‌های تازه استقلال یافته آسیای مرکزی عبارتند از:

۱. چندجانبه‌گرایی در قالب سازمان همکاری شانگهای

کشورهای آسیای مرکزی به دلیل محصور بودن در خشکی و عدم قدرت لازم به منظور جلوگیری از تهدیدهای نارکو تروریسم به سمت همکاری و رفع تنش‌هایی که در ادوار مختلف بین آن‌ها وجود داشته است، سوق پیدا کرده‌اند لذا این مسئله باعث شد در قالب سازمان همکاری شانگهای که از جمله سازمان‌های منطقه‌ای به منظور همکاری اعضای آن ایجاد شده است، برای رسیدن به هدف مذکور فعالیت خود را توسعه دهند.

این سازمان برای همکاری سیاسی، اقتصادی و امنیتی بین اعضای خود به ویژه کشورهای آسیای مرکزی به روسیه و چین ایجاد شده است. بنابراین روسیه و چین، قزاقستان، ازبکستان، تاجیکستان و قرقیزستان، کشورهای عضو این سازمان هستند. در اصل روسیه و چین دو کشور برجسته در سازمان شانگهای به شمار می‌روند. با این حال، از آنجا که روسیه عمدتاً همکاری سیاسی و نظامی را ارائه می‌دهد، چین به همکاری‌های اقتصادی، که برای کشورهای آسیای مرکزی جذاب تر است، تمایل دارد و در حال حاضر رهبر اصلی سازمان شانگهای می‌باشند. تمرکز اصلی سازمان همکاری اقتصادی و توسعه، با نیروهای جمعی و تمرینات مکرر، در آسیای میانه به دلیل تهدید ناشی از فعالیت قاچاقچیان مواد مخدر و تروریست‌های این منطقه به ویژه در افغانستان می‌باشد.

اکثر کشورهای آسیای مرکزی به رغم داشتن اختلاف نظر و تنش‌های سیاسی در این سازمان به منظور جلوگیری از فعالیت‌های ضد امنیتی اتفاق نظر دارند به همین منظور نظریات - رئیس‌جمهور قزاقستان - در این باره بیان داشت که: " رابطه داشتن با کشورهای عضو این سازمان به ویژه کشورهای آسیای مرکزی و یا همسایگان و روسیه یک رابطه مهم و خوب در قرن ۲۱ می‌باشد".

با توجه به منافع مشترک نفت و گاز و همچنین نگرانی‌های مشترک برای افزایش تروریسم از افغانستان، مسائل مشترک قابل توجهی نیز برای بحث در چارچوب سازمان شانگهای وجود دارد. مسئولین کشورهای آسیای مرکزی نیز به این مسئله واقف شده‌اند؛ به همین منظور نظریات در باره چند جانبه‌گرایی در قالب سازمان منطقه‌ای شانگهای بیان کرد که: «کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای با توجه به میزان تحرکات نیروهای نارکو تروریسم و یا قاچاقچیان مواد مخدر و ترورهای سازمان یافته آن برای تأمین امنیت در این منطقه همکاری‌های خود را توسعه دهند و بر روی آن تمرکز کنند. در بعد همکاری‌های مرزی نیز تنش‌های قبلی را فراموش کرده و همکاری‌ها را بین

نیروهای مرزبانی افزایش دهند و برای تأمین امنیت عرضه مواد غذایی به عنوان یکی از زمینه های کلیدی همکاری اقتصادی همکاری های خود را تقویت کنند» (Haas, 2017: 2-5).

در این باره ریچارد ویتزا^۱ بیان می کند که: " روسیه و چین به همراه کشورهای آسیای مرکزی به منظور جلوگیری از نفوذ تروریسم و قاچاقچیان مواد مخدر و همچنین به منظور جلوگیری از جدایی طلبی در این منطقه چندجانبه گرایی و همکاری خود را توسعه داده اند". زیرا در هر کدام از این کشورها یک مشکل امنیتی و یا سیاسی وجود دارد؛ به عنوان مثال در روسیه، نیروهای جدایی طلبی چین؛ در چین، ایالات سین کیانگ و برای منطقه آسیای مرکزی، بنیادگرایی اسلامی و تروریسم و همچنین قاچاقچیان مواد مخدر از این قبیل هستند لذا کشورهای آسیای مرکزی که نسبت به چین و روسیه در برابر این معضلات امنیتی آسیب پذیرتر هستند طبیعی به نظر می رسد که نگرانی بیشتری داشته باشند. لذا در قالب سازمان همکاری شانگهای ابتدا در صدد هستند که اختلافات مرزی خود را با یکدیگر و چین کمتر کنند و آرامش در امتداد مرزهای خود را که لازمه تحکیم چندجانبه گرایی می باشد، توسعه دهند. بنابراین به منظور تقویت چندجانبه گرایی در این منطقه در قالب سازمان همکاری مذکور در بیانیه نشست ۲۰۰۶ اعضا بر خطرات موجود در این منطقه ناشی از فعالیت نارکو تروریست ها تأکید کردند و از اعضا خواستند به منظور کنترل تهدیدات آنها همکاری خود را افزایش دهند (گودرز، ۱۳۹۳: ۳۴۵-۳۴۳).

۲. چندجانبه گرایی در قالب اکو

سازمان همکاری اقتصادی اکو یک سازمان دولتی متشکل از سه کشور آسیایی و هفت کشور اوراسیا می باشد که در سال ۱۹۸۵ توسط ایران، پاکستان و ترکیه به منظور ارتقای همکاری اقتصادی، فنی و فرهنگی میان کشورهای عضو سازمان ایجاد شده و هدف مشترک آن ایجاد یک منطقه بازار آزاد برای ارائه کالا و خدمات مانند اتحادیه اروپا می باشد. اهداف اکو تجارت و سرمایه گذاری بین کشورهای عضو، حمل و نقل آسان و امنیت آن، توسعه پایدار در قالب محیط امن، برداشت موانع تجاری و ارتقای تجارت منطقه ای، نقش بزرگ اکو در تقویت تجارت جهانی، ادغام تدریجی اعضای اکو در تجارت جهانی، توسعه زیر ساخت های حمل و نقل به منظور اتصال کشورهای عضو سازمان و افزایش همکاری اعضای سازمان در زمینه گردشگری می باشد (Bilal, 2017: 1-2).

^۱ . Richard Witz

این موضع باعث شد که کشورهای آسیای مرکزی به دلیل تورم بالا به منظور بهبود شرایط منطقه به سمت این سازمان سوق پیدا کنند. این موضوع میزان مشروعیت نظام های حاکم را به دلیل توسعه فقر و کمبود مواد غذایی از بین برده و باعث ایجاد گروه های ضد امنیتی در قالب سازمان های تروریستی و قاچاقچیان مواد مخدر شده است.

به همین منظور در صدد هستند که از تمام پتانسیل های خود استفاده کرده و از بروز مشکلات مذکور و توسعه آن در منطقه جلوگیری کنند. آسیای مرکزی سرشار از انرژی نفت و گاز می باشد اما از آنجا که دسترسی این جمهوری ها به بازار جهانی با مشکل مواجه شده است، از طریق سازمان اکو می-توانند انرژی های خود را از طریق کشور ایران به بازارهای جهانی انتقال دهند و درآمد زیادی را به منظور بهبود شرایط اقتصادی و داخلی کشورهای خود کسب نمایند (دهقانی فیروزآبادی و دامن پاک جامی، ۱۳۹۵: ۴۳-۴۲).

از فواید دیگر سازمان اکو برای کشورهای آسیای مرکزی تقویت دولت های منطقه و تحکیم استقلال آن ها می باشد. زیرا جمهوری های آسیای مرکزی در صدد هستند که استقلال خود را در عرصه های مختلف کامل کنند و از زیر چتر نفوذ روسیه خارج شوند. این موضوع باعث شد به ایران که به آن ها امکان استفاده از آب های آزاد را می دهد و روند صادرات و واردات آن ها را تسریع می کند، رغبت زیادی نشان دهند (Peyrouse, 2014).

گسترش همکاری اقتصادی منطقه ای در قالب سازمان اکو می تواند از طریق هماهنگ سازی سرمایه گذاری های فیزیکی و هماهنگ سازی سیاست ها، قوانین و رویه ها، امکان همکاری در زمینه حمل و نقل و تجارت را بین کشورهای آسیای مرکزی به منظور کاهش تنش های سیاسی بین این دولت ها در جهت ایجاد یک منطقه امن و به دور از هر گونه مباحث ضد امنیتی ناشی از فعالیت گروه های تروریستی و قاچاقچیان مواد مخدر بیشتر کند و در نهایت با وجود عملی شدن این موضوع بازار یکپارچه آسیای مرکزی می تواند با انرژی و سرمایه های لازم برای رقابت در بازارهای بین المللی ظاهر شود و این یک فرایند مهم در روند بهبود اوضاع کشورهای آسیای مرکزی می باشد (Liepach, 2018: 2-6).

۳. چندجانبه گرایی در قالب سازمان همکاری آسیای مرکزی

چالش‌ها و مشکلات امنیتی ایجاد شده توسط گروه‌های تروریستی مناطق مختلف در قرن بیست و یکم نیاز به مشارکت و همکاری وسیع دارد؛ چالش‌های ژئوپولیتیک، اقتصادی و امنیتی آسیای میانه به وسیله همکاری و سازمان‌های منطقه‌ای که به این منظور ایجاد می‌شوند قابل حل و مدیریت هستند. از آغاز دهه ۱۹۹۰، کشورهای آسیای میانه به دنبال مدل جدیدی از توسعه و ادغام بودند. کشورهای منطقه مشکلات اجتماعی، اقتصادی، زیست محیطی و سیاسی شایع دارند و همکاری برای حل این مشکلات ضروری است. روند همکاری به منظور غلبه بر مشکلات موجود در این منطقه از جمله مدیریت قاچاق مواد مخدر و ترورهای ناشی از فعالیت آن‌ها میان دو کشور قزاقستان و ازبکستان به منظور ایجاد یک محیط اقتصادی مشترک در آسیای مرکزی در سال ۱۹۹۴ آغاز شد، بعدها قرقیزستان و تاجیکستان به آنها پیوستند و در سال ۱۹۹۸ این همکاری به عنوان انجمن اقتصادی آسیای میانه برگزیده و در فوریه ۲۰۰۲، سازمان همکاری‌های آسیای مرکزی در جلسه مشترک رئیس‌جمهور قزاقستان، قرقیزستان، ازبکستان و تاجیکستان به طور رسمی ایجاد شد (Rakhimov, 2010: 1-6).

در قالب آن سازمان کشورهای آسیای مرکزی هم از تاریخ همکاری‌های منطقه‌ای خود و هم از تجربه منطقه‌گرایی کشورهای دیگر، از جمله اتحادیه اروپا استفاده کرده و همواره تلاش می‌کنند که در این ساختار منافع ملی خود را با همکاری یکدیگر تأمین کنند.

این موضوع نیز در نشست بین این کشورها، که در مارس ۲۰۱۹ مورد توجه دولتمردان این منطقه قرار گرفت، مورد تأکید نشست ادغام افغانستان و پاکستان در سازمان همکاری آسیای مرکزی بود. زیرا این دو کشور با توجه به جمعیت قابل توجه قاچاقچیان مواد مخدر و تروریسم که مهم‌ترین دلیل آن هم اقتصاد ضعیف آن‌ها می‌باشد، امنیت منطقه را با مشکلات جدی مواجه کرده است. بنابراین کشورهای آسیای مرکزی بعد از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی به رغم داشتن اختلافات زیاد در ادوار مختلف تلاش کرده‌اند که این کشورها را به مجموعه دولت‌های آسیای مرکزی به منظور بهبود شرایط آن‌ها اضافه کنند تا از این طریق میزان توسعه‌طلبی‌های قاچاقچیان مواد مخدر و نیروهای تروریسم را کاهش دهند (Cornell & Starr, 2018: 1-9).

۴. چندجانبه‌گرایی در قالب سازمان پیمان امنیت جمعی

سازمان پیمان امنیت جمعی با وجود داشتن سابقه قبلی به منظور تأمین امنیت در ابعاد مختلف در کشورهای عضو، بعد از جنگ روسیه و گرجستان با قدرت بیشتر اهداف خود را دنبال کرد. بعد از تنش

مذکور و بر طبق طرح استارفورت، کشورهای آسیای مرکزی به همراه روسیه توافق کردند که تعداد نیروهای نظامی در این پیمان را به منظور مدیریت مشکلات امنیتی در این منطقه انتخاب کنند. بر طبق این توافق روسیه متعهد شد که ۸ هزار سرباز، قزاقستان ۴ هزار، تاجیکستان، قرقیزستان، ارمنستان و بلاروس هر کدام ۱۰۰۰ سرباز به عنوان نیروی واکنش سریع در اختیار سازمان قرار دهند. از این میان، تعداد ۵۰۰۰ سرباز جهت تأمین امنیت آسیای مرکزی انتخاب شدند. این نیروها در سال ۲۰۰۶ در پی یک عملیات دسته جمعی موفق به ساقط کردن باندهای بزرگ قاچاق مواد مخدر شدند. بعد از گذشت مدتی کشورهای عضو این سازمان اقدام به یکپارچه سازی نظامی در بین اعضا کردند تا بعد از عملیاتی شدن موضوع نیروهای نظامی مذکور، عملیات های خود را به منظور مدیریت مشکلات امنیتی و سیاسی طراحی نمایند (تقوایی، ۱۳۹۰: ۱۱-۸).

منطقه آسیای مرکزی به دلیل نزدیکی مرزهای کشورهای آن به گونه ای است که، هر مشکل موجود در یک کشور می تواند بر کل آسیای مرکزی تأثیر بگذارد؛ به عنوان نمونه مشکلات سیاسی و امنیتی افغانستان باعث می شود که نیروهای افراطی و قاچاقچیان مواد مخدر در این کشور بتوانند به راحتی به دلیل نبود یک دولت قدرتمند تردد داشته باشند و با داشتن مرزهای مشترک افغانستان با کشورهای نظیر تاجیکستان نیروهای مذکور به راحتی هم به ترانزیت مواد مخدر می پردازند و محموله های مواد مخدر و نیروهای آن ها از این مرزهای مشترک وارد آسیای مرکزی می شوند و در اکثر مواقع با مرزبانان این کشورها درگیری شدیدی ایجاد می کنند. این مسئله باعث شده است که کشورهای آسیای مرکزی به ویژه تاجیکستان در صدد اتخاذ یک راهبرد مناسب به منظور مدیریت این بحران سیاسی- امنیتی برای منطقه باشند. به همین منظور جمهوری های آسیای مرکزی در قالب سازمان پیمان امنیت دسته جمعی تلاش می کنند چندجانبه گرایی به منظور ساقط کردن بحران مذکور ایجاد کنند. دفاع از این منطقه یکی از اولویت های سازمان پیمان امنیت جمعی است که شامل روسیه، بلاروس، ارمنستان، قزاقستان، قرقیزستان و تاجیکستان است. هدف اصلی این سازمان این است که با تلاش های مشترک، امنیت در همه کشورهای عضو آن را تضمین کند (bokarav, 2019: 2-9).

نتیجه گیری

آنارشیستیک بودن نظام بین‌الملل امنیت را به مهم‌ترین مسئله مورد توجه کشورهای مختلف در عرصه نظام بین‌الملل تبدیل کرده است. در ادوار مختلف نظریه‌پردازان عرصه مسائل بین‌المللی از جمله نظریه پردازان واقع‌گرایی بر این اعتقاد بوده‌اند که با دستیابی به بالاترین سطح قدرت می‌توان به امنیت دست یافت. اما در مقابل این نظریه، واقع‌گرایان تدافعی می‌باشند که بر این اعتقاد هستند با استفاده کردن از راهبرد بازدارندگی می‌توان به امنیت نسبی در نظام بین‌الملل دست یافت.

تمرکز این مدل بیشتر به دوران جنگ سرد و به ویژه رقابت بین اتحاد جماهیر شوروی و آمریکا برمی‌گردد. اما فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی و پایان یافتن جنگ سرد باعث شد که معضلات ضد امنیتی همچون تروریسم، قاچاق مواد مخدر، افراط‌گرایی مذهبی و ... در ابعاد وسیع و همچنین در نقاط مختلف جهان ظهور کنند.

این مباحث ضد امنیتی باعث به خطر افتادن امنیت برخی از کشورها در نقاط مختلف شده‌اند. ظهور این گونه نیروهای معارض و ضد امنیتی باعث شد که دیگر نظریه‌های سنتی واقع‌گرایی برای تحلیل و بررسی این مسائل کارایی خود را به مانند گذشته از دست بدهد. لذا باری بوزان و ویور نیز این بحث را مورد بررسی قرار داده‌اند چرا که در برخی از مناطق وجود مشکلاتی که در بین کشورهای همسایه وجود دارد باعث رشد و نمود تنش‌های مختلفی شده است و یا اینکه در یک منطقه چند کشور درصدد هستند که از بروز و یا توسعه یک مشکل امنیتی -سیاسی جلوگیری کنند. به همین منظور نظریه مجموعه امنیتی باری بوزان و ویور به منظور تحلیل مشکلات منطقه‌ای بیش از هر نظریه‌ای دیگر مورد استفاده پژوهشگران قرار می‌گیرد.

از جمله مهم‌ترین مناطقی که می‌توان از آن به عنوان یک مجموعه امنیتی یاد کرد، جمهوری‌های آسیای مرکزی می‌باشد؛ چرا که با فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی این جمهوری ضمن کسب استقلال در ادوار مختلف با مشکلات عدیده‌ای روبه‌رو بوده و امروزه نیز تهدیدهای جدیدی این منطقه را دربرگرفته است. کشورهای آسیای مرکزی به دلیل نداشتن یک دولت قدرتمند و اقتصاد ضعیف، توسط نیروهایی همچون قاچاقچیان مواد مخدر و تروریست‌ها به شکل قابل توجهی امنیتشان با مشکلات جدی مواجه شده است. البته اقتصاد ضعیف و تورم بالا در این منطقه باعث شده است که جوامع آن‌ها در فقر و عدم رفاه استاندارد زندگی کنند.

لذا این شرایط باعث می‌شود که افراد قابل توجهی به ویژه جوانان این کشورها به منظور بهبود زندگی و تأمین مایحتاج خود به قاچاق مواد مخدر روی بیاورند. و سیاست داخلی همراه با اقتدارگرایی و سکولار در کنار قاچاقچیان مواد مخدر، گروه‌های افراطی مذهبی را نیز فعال کرده است. در باره این گروه‌ها باید اینگونه بیان کرد که آن‌ها نیز به منظور تأمین هزینه نیروهای خود به قاچاق مواد مخدر روی آورده‌اند. به همین منظور گروه‌های قاچاقچی مواد مخدر که از ایدئولوژی‌های متعددی برخوردار هستند به منظور رسیدن به منافع گروهی و حزبی خود در صدد هستند که سیاست‌های داخلی کشورهای متبوع خود را تحت تأثیر قرار دهند یا به عبارت دیگر دولت‌های متبوع خود را مجبور به اجرای سیاست‌های خود کنند. این ادغام در برخی مواقع با ترورهای سازمان یافته انجام و در برخی مواقع با نفوذ در نهادهای سیاسی و نظامی عملی می‌شود.

استراتژی مورد استفاده قاچاقچیان مواد مخدر باعث شده است که امروزه از آن به عنوان یک معضل امنیتی یاد شود لذا کشورهای این منطقه به منظور مدیریت و کنترل آن‌ها تلاش کرده‌اند که در قالب سازمان‌های گوناگون از جمله اکو، شانگهای، سازمان پیمان امنیت جمعی و سازمان همکاری کشورهای آسیای مرکزی چند جانبه‌گرایی ایجاد کنند. چرا که تمام جمهوری‌های آسیای مرکزی قاچاقچیان مواد مخدر و ترورهای سازمان یافته آن‌ها را به عنوان یک تهدید مشترک تعریف کرده و این مسئله باعث شده است که در این پژوهش از همکاری کشورهای آسیای مرکزی به منظور مدیریت معضل امنیتی مذکور، تحت عنوان چندجانبه‌گرایی یاد شود.

منابع

الف. منابع فارسی

- اسلامی، محسن و ایاز، بهروز (۱۳۹۶). «بررسی علل نفوذ داعش در آسیای مرکزی و پیامدهای احتمالی آن»، فصلنامه پژوهش‌های راهبردی سیاست، سال ششم، شماره ۲۱.
- بوزان، باری و اولی، ویور (۱۳۸۸). **مناطق و قدرت‌ها**، ترجمه رحمان قهرمان‌پور، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- تقوایی، احسان (۱۳۹۰). «نقش سازمان پیمان امنیت جمعی در امنیت اوراسیای مرکزی»، فصلنامه آسیای مرکزی و قفقاز، شماره ۷۶.
- دهقانی فیروزآبادی، سید جلال و دامن پاک جامی، مرتضی (۱۳۹۵). «دیپلماسی اقتصادی جمهوری اسلامی ایران در آسیای مرکزی، ارزیابی ۲۵ سال روابط اقتصادی ایران و جمهوری‌ها پس از استقلال»، فصلنامه آسیای مرکزی و قفقاز، شماره ۹۶.
- سازمند، بهاره و جوکار، مهدی (۱۳۹۵). «مجموعه امنیتی منطقه‌ای، پوشش‌ها و الگوهای روابط کشورهای حوزه خلیج فارس»، فصلنامه ژئوپلیتیک، سال ۱۲، شماره ۲.
- شاهسوند، پریچهر و رجبی، فرهاد (۱۳۹۰). «تاثیر قاچاق مواد مخدر بر شکل‌گیری چالش‌های منطقه‌ای در حوزه اکو»، فصلنامه تخصصی علوم سیاسی، شماره هفدهم.
- شیهان، مایکل (۱۳۸۸). **امنیت بین‌الملل**، ترجمه سیدجلال دهقانی فیروزآبادی، تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- طاهری، ابوالقاسم و سیفی، عبدالمجید (۱۳۹۳). «امنیت‌انرژی و نظریه مجموعه‌امنیتی منطقه‌ای»، فصلنامه سیاست‌پژوهی، سال ۱، شماره ۱.
- عبداله‌خانی، علی (۱۳۸۹). **نظریه‌های امنیت**، تهران: انتشارات ابرار معاصر.
- گودرزی، مهناز (۱۳۹۳). «جهانی‌شدن و منطقه‌گرایی: تعامل یا تقابل مطالعه موردی سازمان همکاری شانگهای»، **مطالعات اوراسیای مرکزی**، دوره ۷، شماره ۲.

ب. منابع انگلیسی

- Bilal Saadat Hassan (2017). Exploring the Prospects of ECO Bloc, Availableat: <http://regionalrapport.com/2017/02/28/exploring-prospects-eco-block>.
- Bjornehed Emma (2004). Narco-Terrorism: The Merger of the War on Drugs and the War on Terror. ISSN 1744-0572 (print)/ISSN 1744-0580 (online) q 2004 Taylor & Francis DOI: 10.1080/17440570500273440 .Vol. 6, No. 3&4, August–November 2004.
- Bokarav Dmitry (2019). Will Turkmenistan and Uzbekistan join Collective Security Treaty Organization?, Availableat: <https://journal-neo.org/2019/04/06/will-turkmenistan-anduzbekistan-join-collective-security-treaty-organization-csto>. Accessed on:6, March,2019.

- Botobekov Uran (2016). Kyrgyzstan's Self-Defeating Conflict With Moderate Islam, Available in : <https://thediplomat.com/2016/06/kyrgyzstans-self-defeating-conflict-with-moderate-islam>. Accessed on: 22, June.
- Briefing Daily Noon (2018). Central Asia, Afghanistan Possess Potential to Become Symbols of Dialogue, Peace, Secretary-General Tells Security Council Debate on Building Regional Partnerships, Available at : <https://www.un.org/press/en/2018/sgsm18859.doc.htm>. Accessed on: 3 may 2019.
- Burnashev Rostand (2015). Security Challenges in Central Asia. Available in : <https://www.cairn.info/revue-l-europe-en-formation-2015-1-page-106.htm>. Access on: 20 Jan 2015.
- Buzan, Bary (2000). The logice of Regional Security in the Post Cold War World, London, Macmillan Press.
- Buzan, Bary and Ole, Waver (1997). Slippery? Contra dictory? Sociological Untenable? The Copenhagen School Replies?, Review of International Studies. Vol. 3, No. 88.
- Cohen Ariel (2018). As Global Markets Cool, Investors Find Warmth In Central Asia's Infrastructure, Available at : <https://www.forbes.com/sites/arielcohen/2018/12/12/as-global-markets-cool-investors-find-warmth-in-central-asias-infrastructure/#76d7af00624e>. Accessed on: 12, Dec, 2018.
- Cornell Svante E. & Starr S. Frederick (2018). Regional Cooperation in Central Asia: Relevance of World Models, Available at : <https://www.cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/13547-regional-cooperation-in-central-asia-relevance-of-world-models.html>. Accessed on: 04, december, 2018.
- Furstenberg Saipira (2019). Asia: assessing the threat of terrorism from Central Asia, Available at : <https://fpc.org.uk/the-state-of-islamic-threat-in-central-asia-assessing-the-threat-of-terrorism-from-central-asia>. Accessed on: 11, March, 2019.
- Haas Marcel de (2017). Relations of Central Asia with the Shanghai Cooperation Organization and the Collective Security Treaty Organization, Available at : <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13518046.2017.1271642>. Accessed on: 23, Jan 2017.
- Juraev Shairbek & Kluczevska Karolina (2019). Threats to Stability in Central Asia: What Role for the EU?, Available in : <http://caspienet.eu/2019/02/28/threats-to-stability-in-central-asia-what-role-for-the-eu>. Accessed on: 28, February, 2019.-
- Kalinovsky Artemy (2018). ee nllll 1 aaas Peecaoooms Path oo ee veoqpmen,, Available at : <https://www.foreignaffairs.com/articles/central-asia/2018-08-02/central-asias-precious-path-development>. Accessed on: 2, August, 2018.
- Kaura Vinay (2018). Uzbekistan ups its involvement in Afghanistan, Available in : <https://www.mei.edu/publications/uzbekistan-ups-its-involvement-afghanistan>. Accessed on: 31, January, 2018.
- Khan Saif Shadi (2019). 58 die in fresh clashes between Taliban, Afghan forces, Available at : <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/58-die-in-fresh-clashes-between-taliban-afghan-forces/1384064>. Accessed on: 4, May, 2019.
- Kramer Andrew E & Callimachi Rukmini (2018). ISIS Says It Killed 4 Cyclists in Tajikistan, Available in : <https://www.nytimes.com/2018/07/30/world/asia/tajikistan-attack-cyclists.html>. Accessed on: 30, July 2018.
- Lang Johannes (2018). The Next Great Game: The Clash over Central Asia, Available at : <https://harvardpolitics.com/world/the-next-great-game-the-clash-over-central-asia>. Accessed on: 13, June, 2018.

Liepach Werner (2018). Opinion: How regional cooperation could benefit Central Asian countries. Available at: <https://www.devex.com/news/opinion-how-regional-cooperation-could-benefit-central-asian-countries-92667>. Accessed on: 08 May 2018.

Mironova Vera (2019). The New Face of Terrorism in 2019, Forget the Middle East—tts iime oo prepare for attacks from the former Soviet Union. Available in : <https://foreignpolicy.com/2019/01/01/the-new-face-of-terrorism-in-2019>. Accessed on: 1, January, 2019.

Peyrouse Sebastien (2017). Dgggnong ee nllll l aaas uuug Podmmn Available at : <https://reconnectingasia.csis.org/analysis/entries/diagnosing-central-asias-drug-problem>. Accessed on: 7, March, 2017.

Peyrouse Sebastien(2014). aaans Gownng oo ee nn ee nllll l aaaf ee opiiiiica,, oonomcc and Political Profit and Loss Account, Available in: <http://studies.aljazeera.net/en/dossiers/2014/04/2014416940377354.html>.

Peyrouse Sebastien (2018). Drug Trafficking in Tajikistan: A very deep but not incurable evil. Available in: <https://www.georgetownjournalofinternationalaffairs.org/onlineedition/2018/3/1/drug-trafficking-in-tajikistan-a-very-deep-but-not-incurable-evil>. Accessed on: 01, March , 2018.

Ramani Samuel (2017), The Myth of an Iran-Russia Alliance in Afghanistan, Available at: <https://thediplomat.com/2017/10/the-myth-of-an-iran-russia-alliance-in-afghanistan>.

Rakhimov Mirzokhid (2010). Internal and external dynamics of regional cooperation in Central Asia, Available at: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1879366510000187>. Accessed on: 2, July 2010.

Rahmani Bardia(2018). How the War on Drugs Is Making Tajikistan More Authoritarian, Available in : <https://thediplomat.com/2018/07/how-the-war-on-drugs-is-making-tajikistan-more-authoritarian>. Accessed on: 09, July, 2018.

Woody Christopher(2017). Heroin is driving a sinister trend in Afghanistan, Available at : <https://www.businessinsider.com/taliban-control-of-heroin-drug-production-trafficking-in-afghanistan-2017-10>. Accessed on: 30, Oct, 2017.